

POTENCIALIDADES DO DESENVOLVEMENTO*

Ramón CEDRÓN DÍAZ
Estadío na Comisión Europea

Unha rexión pode facer revivi-la súa produción industrial mediante a reorganización dos seus compoñentes e a combinación do seu potencial endógeno. Faíse unha referenciación en extenso dos programas da CEE respectivamente do desenvolvemento local -LEDA, ELISE, OID, PIM, LEADER, MIRIAM, CESAR-.

A xeografía económica dos países desenvolvidos sufriu un certo número de modificacións, xa que apareceron novas rexións dinámicas, mentres que rexións antes ricas empobrecéronse. Estas rexións de tradición industrial que sufriron directamente o impacto da crise que os levou a un retroceso económico, son á súa vez capaces de revitalizaren os seus sistemas de produción mediante a recomposición do sistema económico local a través das empresas, a anclaxe rexional e do medio. Sen esquecermos que cando falo de empresas non só me estou a referir ás de base capitalista, senón que inclúo ás cooperativas, xa que cando se trata de rescatar ou reconvertir un sector, a solución cooperativa permite unha participación activa dos traballadores na empresa, que pode provoca-lo aumento de posibilidades do éxito.

A experiencia demostrou que unha rexión pode facer revivi-la súa produción industrial, mediante a organización dos seus compoñentes e a combinación do seu potencial endógeno. É importante analiza-la capacidade do seu tecido industrial para provocar fenómenos de adaptación e innovación tecnolóxica comprobándose que cun impulso inicial as empresas renovan o seu proceso de produción contando con oportunidades e o potencial existente no seu medio. Cómpre ter en conta as variables definidas no ámbito local ou rexional e as innumerables e estreitas relacións entre a ciencia, as actividades económicas, a educación, as finanzas e o goberno para darlle vida a procesos territoriais de innovación rexional ou local.

Coa crise dos 70 puxéronse en entredito os clásicos mecanismos para o estímulo económico xa que a insuficiencia das políticas macroeconómicas conducidas pola administración central e o cuestionamento de métodos tradicionais de intervención e de regulación económica por parte do sector público motivou a necesidade de implantar

* Recibido en Abril de 1991.

estratexias nas que se lles reserva ás administracións centrais un papel principal.

Esta crise económica crea novas necesidades que os concellos ó estaren próximos ós cidadáns coñecen mellor, tratando , por outra banda, de conseguir unha mellor distribución da renda, un incremento do benestar, a erradicación da marxinación social e o incremento da riqueza.

Achámonos con rexións, nos países comunitarios, que por mor desta crise perderon a súa estrutura industrial e sufriron un considerable retroceso económico. A depresión conseguinte provocou o abandono de moitos proxectos e a competencia entre zonas e rexións para captaren investimentos e emprego complicando asemade a armazón dos incentivos. A consecuencia disto as cidades (non inferiores ó medio millón de habitantes) proxectaron os seus intereses na potencialidade das empresas de ámbito local relacionando os recursos coas necesidades do medio.

A idea do potencial endóxico, como elemento explícitamente necesario para o proceso de crecemento, non só rexional senón urbano, produciu a revitalización da cidade do seu arredor como elemento orixinario da actividade económica.

A necesidade de novas tecnoloxías, a existencia de infraestructuras non só de transportes, senón daquelas que permitan transmitir e circula-la información (banco de datos, axencias de difusión, etc.) son hoxendía indispensables. Cómpre a existencia e posta en común destes e destoutros facotres para que as rexións poidan realizar axeitadamente o profeso de revitalización do seu tecido industrial. Trátase de concertar cos diferentes actores locais e os diferentes niveis da administración xunto co apoio activo da iniciativa privada, o deseño de novos instrumentos. Nunha resolución do Consello da comunidades europeas de 1984, expoñíase a contribución das iniciativas locais de emprego para solucionar-la crecente perda de postos de traballo e asumi-lo cambio cultural de principios producidos nos 80.

Ante estas perspectivas reseñadas anteriormente as corporacións locais (pesadas máquinas burocráticas) de cidades grandes están ante unha triple oportunidade:

-Avaliar e preve-lo desenvolvemento económico local.

-Apoia-las iniciativas de desenvolvemento económico que se produce no seu arredor.

-Inducir, motivar e potenciar novas iniciativas locais.

A adhesión de España e Portugal trouxo consigo un considerable aumento das disparidades rexionais xa existentes na Europa dos 10 xa que a ampliación supuxo que a poboación das rexións menos favorecidas (PIB per capita inferior ó 50% da media comunitaria) se duplicara.

As políticas estruturais deben ofrecer a tódalas rexións a posibilidade de beneficiárense progresivamente das importantes vantaxes económicas que proporciona o mercado sen fronteiras. A tal fin, os instrumentos comunitarios terán que desempeñar, xunto ás políticas nacionais e rexionais, e en coordinación con estas derradeiras, un papel importante en materia de converxencia das economías.

Trala última reforma dos fondos estruturais os tres recollen posibilidades de

apoio e utilización de recursos económicos, ó desenvolvemento do potencial endógeno das rexións mediante medidas de fomento e apoio ás iniciativas de desenvolvemento local e ás actividades das empresas. A través do FEDER poteciáanse investimentos que contribúen ó crecemento do potencial económico, ó desenvolvemento e ó axuste estrutural das rexións, así coma investimentos en infraestruturas para a ordenación de zonas industriais en declive, incluídas as comunidades urbás.

O FEOGA Orientación, pola súa banda, finaciará, entre outros temas, a promoción do desenvolvemento e o axuste estrutural das rexións menos desenvolvidas, a aceleración da adaptación das estruturas agrarias e a promoción do desenvolvemento das zonas rurais.

A importancia da dimensión local para a creación de emprego é, dende hai tempo, admitida dentro da comunidade, e nesa liña o FSE e o FEDER reservaron parte da súa estrutura ó desenvolvemento local.

A cooperación é o principio clave da reforma dos fondos, por canto determina a aplicación dos principios nomeados. O regulamento base defíneo como “unha estreita concertación entre a Comisión, o Estado embro e as autoridades competentes designadas polo menos no ámbito nacional, rexional ou local, perseguindo todos eles o logro dun obxectivo común. Nesta mesma disposición establécese que a cooperación abranxerá a preparación, financiación, seguimento e avaliación das accións.

A cooperación derívase do principio de subsidiariedade, en virtude da cal, a Comisión considera que a súa intervención estrutural debe ser complementaria das intervencións in situ. A implantación da intervención estrutural comunitaria depende, tanto das administracións nacionais e rexionais coma dos distintos interlocutores económicos e sociais (cámaras de comercio, agrarias, etc.). O interese dunha ampla cooperación radica, en que estes e outros axentes económicos poidan enmarca-la súa intervención no contexto das estratexias e programas elaborados polas autoridades competentes. A cooperación plásmase, asemade, en certa descentralización da intervención estrutural comunitaria pola que esta se axustará mellor ás realidades da zona tanto na avaliación das necesidades coma na implantación dos programas.

O integra-la intervención estrutural no funcionamento global da comunidade a Comisión propónse garanti-la coherencia desta intervención respecto ás estratexias implantadas a escala local, rexional e nacional. A coordinación das políticas económicas teñen por obxectivo conseguir unha maior converxencia dos resultados económicos dos estados membros xa que a devandita converxencia é necesaria no ámbito da unión económica e moetaria.

Sen embargo, o clima económico e de emprego na Europa comunitaria deu lugar a que sexa necesario comprender mellor o proceso de creación de emprego. Asemade, formula interrogantes sobre el xeito da intervención eficaz das autoridades públicas no proceso de desenvolvemento económico.

Coa reforma dos fondos estruturais na actualidade aceptase xeralmente a necesidade de que a comunidade encarreire as súas intervencións financeiras a trvés de programas de desenvolvemento e amplie os tipos de asociación entre diferentes ni-

veis de goberno e os diferentes actores. Porén, hai unha importante dimensión que en xeral debe desenvolverse: a local.

Cando no seu día comezou o programa LEDA, pouco se sabía sobre o que se necesitaría no ámbito local. O programa LEDA creouse para abordar este tema e máis concretamente: os factores que determinan o desenvolvemento local, cal é o método máis axeitado para fomentar unha maior cooperación entre organismos e actores locais e cal ou cales podedn se-los procedementos para garani-la recepción local das medidas aumentando a eficacia das intervencións. Dentro deste contexto non só se pretende que as medidas cheguen ou acaden o ámbito local, senón que tamén cómpre potencia-las actividades de sensibilización, información técnica, divulgación, así como conseguir que cheguen datos de interese a determinadas zonas prioritarias, mediante redes informatizadas. A tal fin creouse ELISE que é o medio europeo de información sobre o desenvolvemento local e as iniciativas locais de emprego. A súa orixe data de 1985 e está fina ciada pola dirección xeral V da Comisión das comunidades europeas.

A horizontalidade dos fondos supón un pulo ás chamadas operacións integradas de desenvolvemento (OID), que nacen como unha derivación dos fondos estruturais en territorios onde se dan varias operacións simultáneas da Comunidade. Unha OID consiste na utilización coordinada dos diferentes fondos estruturais para levar a cabo accións nos que participan diversos niveis de goberno. O obxectivo é potencia-la coordinación entre os fondos creando sinerxia entre eles complicando deste xeito o tecido social, tanto institucional coma privado, mellorando a eficacia nas actuacións de desenvolvemento rexional, logrando que agromen recursos endóxeos nos espazos nos que se aplican os programas.

A carón das OID a fin de aumenta-lo impacto dos instrumentos estruturais podemos acha-los programas integrados mediterráneos (PIM) que tratan de mobilizar tódolos recursos financeiros dispoñibles (comunitarios, nacionais, rexionais e locais) ó servizo da unión coherente de medidas que cubran os principais sectores da economía. Este enfoque integra igualmente tódolos instrumentos e políticas comunitarias afortalando a súa coordinación e os seus medios financeiros.

Cómpre mobilizar a persoas, organismos e institucións, analiza-las zonas atendendo ó seu tamaño, poboación, diferencia-lo ámbito rural do urbano; non impoñer directrices de arriba a abaixo; se non facer fincapé na colaboración dos actores locais.

Pero sen esquecer que as azonas menos desenvolvidas son as que teñen máis problemas xa que padecen deficiencias acumuladas. Nesta via encádranse os programas LEADER, MIRIAM e CESAR da Comisión europea, que tratan de desenvolver accións a prol do mundo rural.

O LEADER como programa a iniciativa da Comisión non só pretender financia-las axencias locais que teñan como misión anima-lo desenvolvemento das zonas elixidas, senón que á súa vez financia equipamentos (informáticos).

O MIRIAM é un programa de información que trata de crear centros de datos nas zonas rurais da comunidade referidos ó agro, ó desenvolvemento rural e ós mer-

cados agrícolas entre outros. O proxecto piloto CESAR ten por meta estimular a creación de actividades productivas xeradoras de emprego.

Se se fai un distingo clásico de zonas sen extendérmolos moito, podemos concretar dous ámbitos ou zonas diferentes coas súas propias peculiaridades e idiosincrasias, a rural e maila urbá.

Centrándonos no mundo rural da comunidade obsérvase a produción de grandes cambios con fortes tendencias que determinarán o seu futuro: a profunda reestructuración do sector agrario, a forte diversificación económica, xa que aparecen novas actividades ben nas diversas fases da produción agraria ou con frecuencia sen ningunha conexión con esta. Isto fai que a importancia relativa da agricultura mingué ás alcanzadas nas rexións rurais, tanto dende o punto de vista do emprego coma da contribución ó produto nacional e coma data abonda dicir que só en 17 rexións da comunidade de un total de 166 (aproximadamente o 10%) a contribución da agricultura ó produto nacional é superior ó 10%. As perspectivas de expansión da agricultura son bastante limitadas e é de agardar que continue a reestructuración do sector.

Tendo en conta o aumento do rendemento agrario que se agarda nos próximos anos, cómpre diminuí-la superficie para as principais producións agrarias. Segundo se apunta, a Comunidade disporá a fins da década dun excedente de terras de uso agrario que podería andar entre os 6 e 16 millóns de hectáreas.

Se nos referimos ó aspecto económico en xeral hai que contar con que diminúan e se fagan máis selectivos os investimentos exteriores ás zonas rurais. A partir de aquí a diversificación das economías rurais deberán basearse na revalorización do propiuo potencial de desenvolvemento e na creación de PEMES ou calquera outra forma de empresa).

Pero ante as dificultades de creación ou mantemento destas empresas, por mor do seu tamaño pequeno, o seu escaso soporte financeiro, o alonxamento dpos centros de decisión, a falta de servicios e a ausencia dun tecido económico integrado non será de extrañar que no futuro se desenvolvan actividades secundarias e terciarias nas zonas rurais, concentradas sobre todo, nos subpolos de desenvolvemento formados por pequenos núcleos urbanos intermedios.

O enfoque preconizado pola Comisión non só implica medidas especialmente encamiñadas ó desenvolvemento rural, senón tamén maior preocupación ó respecto e mesmo a modificación das políticas ou programas que teñan un impacto real ou potencial no futuro mundo rural.

Non obstante, a comunidade, malia dispoñer dun gran número de posibilidades de acción non pode dar resposta a tódolos problemas de desenvolvemento das zonas rurais. Razón pola cal as súas intervencións deben ser necesariamente selectivas, sobranceiras, coherentes e axustárense a obxectivos de interese comunitario aportando un valor engadido ás medidas públicas nacionais, rexionais e locais, vencellándose estreitamente con estas na medida do posible (coordinación-coherencia).

O enfoque preconizado pola Comisión a prol do mundo rural non só implica

medidas orientadas especialmente ó desenvolvemento senón tamén unha maior conciencia dos problemas rurais no conxunto das políticas comunitarias.

Sen que sexa a panacea, a silvicultura e a industria da transformación da madeira cos seus servizos adxacentes constitúen unha actividade prometedora para o desenvolvemento rural. A Comisión acaba de propoñer un programa de medidas forestais destinado a afortala-lo papel da comunidade outorgándolle a necesaria coherencia, tanto dende o punto de vista sectorial coma dende o obxectivo do desenvolvemento rural. Os principais eixos do programa son:

- Identificación de zonas prioritarias para o desenvolvemento forestal.
- Concienciación da poboación rural.
- Estímulo da cooperación entre as diferentes partes involucradas.
- Percurar solucións financeiras axeitadas para resolve-los problemas que presentan os investimentos iniciais e a falta de ingresos durante o período de crecemento das árbores.

Salienta-la importancia que a agricultura e a silvicultura teñen como factor constructivo na protección do medio ambiente á vez que favorecen o desenvolvemento do mundo rural. E na medida que se converten nun ben público pódense xustificar medidas de fomento con finalidades medioambientais.

A agricultura e a silvicultura producen materias primas renovables que poden utilizarse con fins enerxéticos cos que a explotación de fontes de enerxía alternativa poden revestir especial interese para algunhas zonas rurais. Neste camiño a Comisión está concedendo apoio financeiro á posta a punto de tecnoploxías axeitadas ás condicións específicas do mundo rural.

Hoxendía, o desenvolvemento rural dentro da política rexional implica, entre outros factores, que non se concentren tódolos esforzos na potencialización e desenvolvemento dos grandes polos centrais de actividade económica, senon que se favorezan a creación dun maior número de centros intermedios (subpolos), ben distribuídos polo territorio, estimulando ó máximo as iniciativas locais, privilexiando o propio potencial sen que por isto se exclúan as aportacións exteriores.

O rasgo máis característicos das empresas rurais é a pouca competitividade por por, en parte, do seu relativo aillamento económico e o envellecemento dos seus xeitos de produción. Entre as medidas que se deben tomar están a revitalización das infraestruturas financeiras do mundo rural, a través da descentralización das institucións bancarias, un mellor acceso dos sectores non agrarios ós recursos financeiros e un apoio á creación de sociedades rexionais de investimento. Xunto a esta revitalización debe potenciarse a mellora das infraestruturas de servizos, a rehabilitación das zonas artesanais existentes, o apoio á creación de novas zonas e á mellora do acceso ás redes de telecomunicación e transporte.

Ninguén dubida da importancia da educación e formación profesional como básicas e necesarias de calquera desenvolvemento rural, polo que é esencial apoiar e estimular ós estados membros e rexións nos seus esforzos para manter e actuali-

zaren un tecido educativo válido no medio rural. Na medida do posible deberíase afora-la infraestrutura que representan as escolas rurais, transformando algunhas delas en pequenos centros multiuso de educación, formación profesional básica, formación continuada, iniciación e fomento do desenvolvemento rural.

A falta de información sistemática e rápida en cáseque tódolos ámbitos constitúen unha importante desvantaxe para as zonas rurais. O problema do intercambio de información co exterior está a miúdo agudizado pola deficiente comunicación existente mesmo no interior da propia rexión.

Ante esta situación a Comisión ten a intención de acelerar e dá-lo seu apoio a iniciativas sobre información e sensibilización. Neste ámbito, elise, é o medio europeo de información sobre o desenvolvemento local e as iniciativas locais de emprego. Trata de recoller e difundir nos doce países comunitarios a información útil ós múltiples axente de desenvolvemento local, igualmente axuda ó intercambio de experiencias e accións entre os seus membros, producíndose por este motivo unha información interactiva. A súa información diríxese máis autoridades locais, rexionais ou nacionais, sen esquecer ás federacións de cooperativas, organizacións sindicais e empresariais, utilizando as redes dos organismos especializados ou de expertos establecidos en cada país membro.

A rede ELISE evitou formar unha estrutura piramidal demasiado ríxida, preferindo a descentralización da rede, recollendo e difundindo a información directamente dos organismos implicados nos procesos de desenvolvemento local. Se ben é certo que esta elección foi imposta pola inexistencia no ámbito do desenvolvemento de estruturas de coordinación nacional ou internacional.

Entre os servicios ELISE está un banco de datos cun centro de documentación ó que é posible acceder via telemática. Segundo sexan as demandas de información específicas, ELISE efectúa búsquedas de documentos aplicables ó caso ou realiza estudos especializados no campo do desenvolvemento local.

Ante a falta de información que se tiña sobre o que ocorría realmente na localidade no que ó desenvolvemento da economía se refire, a Comunidade puxo en práctica un programa chamado LEDA, que tenta determinar que factores condicionan o éxito e a estabilidade do desenvolvemento local, cal é o método máis axeitado para fomentar unha maior cooperación entre organismos e actores locais e que mecanismos poden garantir mellor a recepción local das medidas nacionais e comunitarias para aumentar así a eficacia das intervencións.

A diferenza da maioría dos programas comunitarios o LEDA non inclúe a financiación de proxectos abranguendo zonas de tamaño e poboación diferentes, así coma rurais, urbanos ou industriais. Sen embargo, todas elas posúen unhas características semellantes: desemprego superior á media e problemas de axuste estrutural.

O proceso comezou por contactar na esfera individual con sectores, institucións ou organismos privados para elaborar unha documentación da zona obxecto de estudo cun trato individual e evitando crear reaccións negativas ante unha dintervención de arriba a abaixo. Debido a que, no fundamental, o desenvolvemento local é

un proceso a medio e longo prazo, cómpre seguir animando ós actores locais (individuais ou organizacións) nas prioridades de cada zona.

Na maioría das zonas en cuestión, que atravesan por dificultades, a capacidade local de elaborar e dirixir proxectos, utilizar recursos e garanti-la calidade das intervencións non están abondo desenvolvidas. En todos estes aspectos as zonas menos desenvolvidas son as que teñen máis problemas xa que padecen deficiencias acuguladas, aínda que potencialmente teñan accesos a recursos financeiros considerables por mor da súa limitada capacidade o uso destes recursos é escaso ou limitado cando non do todo inexistente polo que a participación local no desenvolvemento de programas e proxectos é en moitos casos mínima.

A eficacia das intervencións financeiras será moi inferior ó seu potencial se as transferencias non van acompañadas dunha creación axeitada de capacidades no plano local. A hora de crear estas deberanse delegar responsabilidades e autoridade dentro dunhas directrices ou cadros xerais porque non é realista tentar traballos que consisten en reunir ideas, preparar proxectos e propostas para facer deles estratexias e programas que se van aplicar en lugar diferente de onde foron tomas as decisións.

Esta creación de capacidades consiste en desenvolver competencias, potenciar capacidade organizativa, creando estruturas formales, aproveita-lo poder das redes de información, coñece-los temas sociais e políticos que lles afecten.

Un paso adiante nese ámbito, a iniciativa da Comisión,foi a aprobación dunha iniciativa comunitaria que recibíu o nome de LEADER. Con fundamento no artigo 11 do regulamento de coordinación número 4253, permíteselle á Comisión que actúe de xeito independente a través das iniciativas comunitarias para completa-las medidas adoptadas nas estruturas comunitarias de apoio privilexiándose deste xeito os aspectos sectoriais das zonas rurais nas rexións dos obxectivos 1 e 5b. A través desta iniciativa comunitaria trátase a apoia-las actividades de animación e o soporte técnico para o desenvolvemento rural, impulsa-los microinvestimentos realizados por axentes locais e apoiadas financeiramente por un porticelo único local, intercambiando e difundindo experiencias utilizando na medida do posible as novas tecnoloxías da comunicación.

O problema é sempre o mesmo, como motiva-los recursos humanos existentes ás institucións ou ás empresas para que se convertan en actores do desenvolvemento. Un dos instrumentos que se pode poñer a disposición dos creadores de empresas para axudalos na formulación dos seus proxectos viables é , o que se pode denominar cun termo simple,un viveiro de empresas.

Hai que entende-lo concepto de viveiros de empresas non coma unha chisteira de mago na que se introducen proxectos empresariais xunto a potenciais empresarios e obtermos empresas consolidadas. O viveiro é, nun concepto simplista, un conxunto de medios postos a disposición das persoas para facilitarlle-los desenvolvemento de proxectos empresariais máis ou menos reducidos.

É, xa que logo, un instrumento que debe estar encadrado dentro da realidade do seu entorno que require unha correcta análise das necesidades e potencialidades do

entorno, así como a identificación das demandas non satisfeitas, as carencias da zona, as oportunidades dos negocios existentes e as potencialidades dos recursos humanos.

O viveiro é un catalizador para conseguir un proceso de dinamización económico con base nun ámbito local así coma o estandarte dunha política de promoción local, apoiando a sectores atrasados, axudando ás empresas en reconversión e prestando atención a segmentos de poboación con dificultades de inserción no mercado laboral.

Pode ser un medio para a potencialización do desenvolvemento local e un apoio para a reconstrucción ou mesmo a creación dun tecido industrial de carácter local. Segundo como sexa o entorno e as necesidades serán os modelos de viveiros porque a súa tipoloxía é variable tendo como referencia o deseño e a súa financiación.

Para comproba-la eficacia dos principios aquí plasmados sobre os centros de creación de empresas é aconsellable coñecer-la experiencia dun país que pasa por se-lo berce destes centros, así coma posuir exemplos variados dos mesmos.

No Reino Unido pódense achar antecedente no século pasado; pero os primeiros centros de creación de empresas modernos co nome xenérico de espacios de traballo supervisados aparecen a fins dos 60 co comezo da crise económica nos centros das grandes cidades inglesas.

Dentro do concepto xenérico de centro de creación de empresas obsérvanse categorías diferentes: incubadoras de empresas nas que se ofrecen locais básicos para novas empresas, talleres comunitarios con obxectivos sociais directamente relacionados coas necesidades da zona, talleres de mocidade ou centros de negocios, son outros dos tipos que podemos achar.

Os organismos promotores destes centros varían dende os concellos e axencias rexionais de desenvolvemento a asociacións de veciños ou grandes empresas. Segundo sexa o organismo promotor dun centro así serán os obxectivos e consecuentemente as características coma o nivel de servicios ou a política de alugueres dos centros.

Dos grandes estudos realizados en Gran Bretaña neste tema pódense tira-la conclusións seguintes:

- O proceso de creación e a viabilidade das pequenas empresas está estreitamente relacionado coa situación das grandes empresas. É imposible separa-lo proceso de destrucción de postos de traballo causados pola crise e as reconversións da posible creación de postos de traballo nas pequenas empresas.

- A falta de espírito empresarial, a burocracia administrativa, as dificultades de acceder a fontes de financiación a longo prazo e a necesidade de persoal cualificado; impide o acceso ás pequenas empresas de determinados grupos sociais. Polo que si un dos obxectivos é ampliar e mellora-lo tecido industrial dunha zona determinada, cómpre que o centro desenvolve un paquete de servicios integrados, que preste atención a eses problemas.

- Pódese observar que unha das dificultades das pequenas e medianas empresas é entrar en novos mercados a través das canles de comercialización e distribución de efectivos.

- Se se quere asegurar que os recursos públicos dedicados a estes programas caígan en mans dos que os necesitan máis cómpre un programa de formación e animación social.

- A maioría dos centros de creación de empresas no R.Unido están ubicados en edificios antigos rehabilitados xa que a decisión de buscar un uso a un edificio baldeiro e a de desenvolver un centro frecuentemente se toman á vez. A viabilidade dun centro depende moito da súa proximidade a importantes zonas industriais e de servizos, así coma a centros de poboación. Isto débese a que as pequenas empresas están menos dispostas que as grandes a situárense lonxe dos centros urbanos e que a viabilidade dalgúns servizos comúns depende da capacidade do centro para atraeren a unha clientela exterior.

- É prudente desenvolver un centro en varias fases para poder experimentar coa demanda dos distintos tamaños dos locais xa que se trata de agrupar actividades complementarias fisicamente dentro do mesmo centro.

- Os servizos comúns destes centros poden cubrir as necesidades do uso do edificio (limpeza, seguridade, electricidade, etc.) así coma os servizos de reprografía e de oficina (fax, fotocopiadora, etc.), os servizos comúns (biblioteca, sala de conferencias, cafetería, etc.) e servizos de asesoría (económica, financeira e contábil), como tamén poden cubrir instalacións e máquinas de uso común.

A animación é un dato a ter en conta xa que é importante optimizala enerxía entre as actividades de formación e as actividades industriais. Deste xeito os estudantes poden adquirir experiencia práctica observando e traballando coas empresas do centro e, á súa vez, o proceso pode traducirse na creación de novas empresas no centro.

O servizo que pode ser máis difícil de realizar é o de desenvolver formas de cooperación e novas estruturas colectivas nos campos da comercialización, distribución, a investigación, etc.

Dependendo da zona e o tipo de control o sistema de alugueres varia xa que pode ir dende un tipo progresivo de menos a máis ata cobrar unha cantidade de acordo co mercado libre. O incentivo sobre os alugueres procede naturalmente dos concellos ou organismos públicos.

Normalmente ocorre que o nivel de servizos ofrecidos polo centro e os seus prezos dependen do contido dos mesmos xa que servizos coma seguridade, recepción, salas de conferencias, etc. adoitan ser aboados individualmente polas propias empresas e as subvencións que o centro recibe aplícanse normalmente a servizos como a asesoría económica ou financeira ou ó apoio técnico.

Outros países con experiencia neste campo son Francia e Bélxica coas chamadas butiques de xestión que se remontan na súa orixe ás butiques de dereitos creados en Holanda a comezos dos 60 para informaren e apoiaren os dereitos de grupos sociais como minorías étnicas, mulleres, marxinalizados e mozos. Estas derivan co tempo en meros centros de promoción de empresas ás que teñen acceso calquera persoa ou grupo.

A experiencia española céntrase na creación de empresas tradicionais e nos centros de creación de empresas de innovación que se ubican nos parques tecnolóxicos coa filosofía dos centros tradicionais. Posuíndo servicios relacionados coas tecnoloxías puntas e un grupo de técnicos capaces para apoiaren ás persoas que queren desenvolver-las súas ideas mantendo unha estreita relación coa universidade da zona.

A maioría dos centros en España están promovidos polo sector público (concellos, inem, etc.) aínda que hai casos de promotores privados como é o caso de DENAC ou CREDEM.

A duración das cesións dos locais é variable na súa duración dependendo do tipo de centro e da zona onde estea ubicado o centro así coma o persoal que dependera dos servicios que se lle presten ás empresas.

Os requisitos que se esixan para instalarse nestes centros poden consistir na existencia dun plan de viabilidade, actividades non perigosas, que sexa unha empresa de nova creación ou que se cren empregos. Tamén é variable, dun centro a outro, a cantidade a pagar polo aluguer, o número de empresas ubicadas, etc.

Como dato meramente indicativo o número de viveiros de empresas que funcionan en España dende 1985 é de 40, que ata a data posibilitaron a creación de 517 sociedades e un número de empregos que rondan os 2618.

No tocante ó tipo de actividades hai unha diferenza importante xa que os centros do país vasco son de carácter industrial, mentres que no resto de España dedícanse preferentemente ó sector terciario. É frecuencia a súa ubicación en zonas con tradición de asociacionismo sindical e de loita obreira pero isto non é inconveniente para o seu desenvolvemento xa que os viveiros son a expresión das posibilidades de desenvolvemento económico local.

O regulamente marco da reforma do FEDER establece como obxectivo básico a contribución ós investimentos e á creación ou modernización de infraestruturas que contribúan ó desenvolvemento do potencial endógeno das rexións. Con esta reforma veuse a necesidade de utilizar novos instrumentos para tal fin coma é o caso dos PIM, concepto aludido con anterioridade pero que penso que é necesario ampliar neste momento.

Estes programas integrados mediterráneos con vocación rexional mobilizan tódalas fontes de financiación dispoñibles (comunitarias, rexionais, nacionais e locais) ó servicio dun conxunto coherente de medidas que cubran os principais sectores da economía. Este planeamento integra tódolos instrumentos e políticas comunitarias afortalanzo a súa coordinación, a súa flexibilidade e os seus medios financeiros.

As accións levadas a cabo deben ser complementarias entre si, adaptadas ás características de cada rexión de xeito que provoquen a sinerxia dos medios nacionais e comunitarios empregados.

Os PIM, no ámbito agrícola, tratan da modernización e da intensificación dalgúns producións non excedentarias así coma do desenvolvemento de novas especializacións, de actividades forestais ou da protección do medio ambiente. Non esquecen

os PIM afora-las medidas socioestructurais, a modernización das infraestructuras rurais así coma a comercialización e transformación dos produtos agrícolas.

No aspecto da industria e dos servicios estimulan a creación e o desenvolvemento das PEMES e das artesanías concedéndose importancia dun xeito particular ás accións de formación profesional e ó establecemento de servicios integrados de formación.

Os PIM son as testemuñas dun novo enfoque de desenvolvemento rexional. O concepto dunha política rexional uniforme aplicada a situacións diferentes amosou os seus límites. Hai que valorar, xa que logo, o potencial de desenvolvemento de cada rexión en dificultades partindo das súas necesidades concretas e das súas capacidades propias. Así se explica o carácter á vez global e flexible dos PIM que permiten adaptar á situación de cada rexión os obxectivos prioritarios, os medios postos en práctica, as formas ou os niveis de financiación seleccionados.

Para que esta posibilidade sexa efectiva e eficazmente realidade, na execución e na concepción dos PIM concedéuselle unha gran importancia á participación dos responsables locais que, deste xeito, déuselle-las oportunidades de precisa-las súas prioridades, de tomar ó seu cargo o proceso de modernización e de desemperen un papel importante na aplicación dos PIM.

Os procedementos e medidas para fomentar estas capacidades están pouco desenvolvidas e deben potenciarse. O auténtico desenvolvemento é un proceso de aprendizaxe que require avaliación continuada e información sobre os resultados. A miúdo as técnicas tradicionais de desenvolvemento económico non teñen en conta factores cruciais coma o humano e o organizativo.

Como colofón a ests páxinas teño que dicir que o título do artigo pretende impregnar todo o seu contido do ideal de potencial endógeno concebido como elemento do proceso de crecemento económico necesario para unha rexión, zona ou cidade en dificultades. E se nalgún momento me decantei ou estendín con largueza nalgún tema en concreto como pode se-lo caso do ámbito rural, non houbo outra razón que o ter nado en Galicia na que o 76% da súa poboación reside en núcleos de menos de 2000 habitantes.

Da lectura dests liñas obsérvase que, temas que poden ten encaixe perfectamente dentro do título enunciado, foron esquecidos conscientemente ou inconscientemente, non só por problemas de espazo, senón porque coido que temas coma o Fondo Social Europeo ou o Fondo europeo de desenvolvemento rexional, por exemplo, que coas súas actuacións inciden claramente no ámbito do desenvolvemento, foron magnificamente tratado por outros autores.

SUMMARY A region can reactivate its industrial production by means of reorganizing its constituents and combining its endogenous potential. Extensive reference is made to the EEC programs for local development -LEDA, ELISE, OID, PIM, LEADER, MIRIAM, CESAR-.